

YENİ KİTAB: TÜRK DİLLƏRİNİN İNTENSİVLİK QRAMMATİKASI

Əvvəli 15-ci səhifədə

Bu fəsilə müəllif dildə olan "effektivlik əlamətlərində", "parselyasiya hdisəsi"ndə, "ellipsis hadisə-sində» paralel sintaktik konstruksiyalarda, "supperlativlik"də "emosional-lıq"da və başqa digər sahələrdə də baş verən intensivlikdən ətraflı bəhs edir. Onun ayrı-ayrı funksiyalarından söhbət açır.

Kitabın IV fəslində isə komperativlik sahəsində baş verən intensivlikdən ətraflı söhbət açan müəllif əvvəlcə "komperativlik" terminini izah edərək yazır: "Komperativlik" latın mənşəli termindir (Somparati-ous "müqayisə" deməkdir. Bu kateqoriya vasitəsilə fikir prosesi fəaliyyəti əks olunur. Müqayisə prosesi aşağıdakı əlamətlərlə səciyyələnir: 1) oxşatma, bənzətmə; 2) eynilik, eyniyyət; 3) müxtəlif keyfiyyət və komiiyyət subyekt-obyektlərin yaxud

hərəkət əlamətlərinin qarşılaşdırılması. "Komperativ" - müqayisə ifadə edən anlamındadır.

İ.Kazimov xüsusi qeyd edir ki, "Komperativlik funksional-semantik sahədə, mənə fikir prosesini əks etdirir, müqayisənin əsasında «müxtəlif predmet və hadisələrin qarşılaşdırılması dayanır". Komperativlik kateqoriyası üçün birinci planda müqayisə ideyası əsas yer tutur. Komperativ - müqayisə dərəcəsi iki konkret oşya arasındakı müqayisəni ifadə edir. Bu cür müqayisədə bir oşyanın əlamət və keyfiyyətinin o biri oşyanın əlamət və keyfiyyətindən artıq olduğu bildirilir. Bu zaman əlamət və keyfiyyətin müqayisəsi mücərrəd və konkret biçimdə olur.

Kitabın "Notico" bölməsində isə müəllifin uzun illər türk dillərində intensivlik kateqoriyasının işlənilməsi sahəsində apardığı dərin tədqiqatlar, hərətraflı təhlillər, elmi araşdır-

malardan sonra gəldiyi nəticələr toplanıb. Bu kateqoriyanın türk dillərində çox aktiv rol oynadığını və işlənmə tarixinin də çox qədim olduğunu müəyyən etmiş, bu kateqoriyanın dünyanın ən məşhur dillərinin türkoloqlarının da diqqətində olduğunu bir daha sübut etmişdir. Bu bölmədə müəllifin intensivlik kateqoriyası barədə öz fikirlərinin toplusunun verilməsi kitabı dəyərinin daha da artırır: Onlardan bir neçəsini qeyd etmək yerinə düşər:

İntensivlik sözün semantik komponentidir. İntensiv söyləmin illokutiv gücü ilə formalaşır. İntensivlik əlamətin inkişaf səviyyəsini müəyyənləşdirir. İntensivlik kəmiyyətin əlamətinin dəyişməsidir. İntensivlik yaratmaq üçün semantik primitivlərdən istifadə olunur. İntensivlik bildiren ümumi və mücərrəd formalar vahid mənəf ifadə edir. İntensivlik semantik ekspressivliyin

yanarlığında mühüm rol oynayır. İntensivlik semantik kateqoriya kimi praqmatik xarakter daşıyır. İntensivlik hadisəsi qrammatik və semantik sahələrdə baş verir.

İntensivlik hər hansı bir dilin, o cümlədən, türk dillərinin metadil xarakteri ilə üzə çıxır və s.

Novator alimin bu çox dəyərli təzə kitabını oxuduqdan sonra ondan dillə bağlı çox yeni dəyərli fikirlər öyrəndim. Onu da öyrəndim ki, çox qədim tarixi olan türk dillərində hələ açılmamış, dərinəndə tədqiq olunmamış bir çox sahələr var. Heç şübhə yoxdur ki, fədakar dilçi alimlərimiz gələcəkdə də türk dillərində olan bəzi tədqiq olunmamış sahələrə aid çoxlu kitablar yazıb biz oxucuları da çox sevindirəcəklər.

**Bəhrəm Sarıcalı (Zeynallı),
Azərbaycan Jurnalistlər
Birliyinin üzvü**